

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Viite:

Haasio, A. 2021. Virheellistä, valheellista ja vaarallista tietoa.
Tietoasiantuntija 36 (1), 11.

Virheellistä, valheellista ja vaarallista tietoa

Informaatiotulvassa on hyvä oppia erottamaan informaation eri lajit ja suhtautua niihin kriittisesti. Mitä on disinformaatio, entä misinformaatio? Entä disnormatiivinen ja normatiivinen informaatio?

TEKSTI: ARI HAASIO

Kaikki tieto ei ole totta. Viime vuosina keskustelu disinformaatiosta ja valemediasta on käynyt vilkkaana. Trumpismit, ääriliikkeiden levittämät väitteet ja erilaiset uskomukset ovat saaneet ihmiset kyseenalaistamaan lukemansa ja kuulemansa. Ennen muuta sosiaalinen media on mahdollistanut niin valheellisen, virheellisen, kuin vaarallisenkin tiedon nopean leviämisen.

Tietoisesti harhaanjohtavaa informaatiota

Mistä on kyse? Disinformaatio eli paikkaansa pitämätön, tietoisesti harhaanjohtava informaatio on ilmiönä vanha. Sitä on esiintynyt läpi vuosisatojen propagandan muodossa. Hitlerin eräänä juutalaisvainojen perusteluna käyttämät Siionin viisaiden pöytäkirjat ovat tästä oiva esimerkki. Ne tiedettiin väärennöksiksi, mutta niihin vedottiin propagandamielessä.

Disinformaation tavoitteena on ensisijaisesti oman agendan ajaminen, olipa kyse uskonnollisesta, ideologisesta tai taloudellisesta oman edun tavoittelusta. Totena välitettävä informaatio koostetaan paikkansa pitävistä faktoista, huhuista, luuloista ja suoranaisista valheista. Disinformaation tarkoituksena on vahvistaa jo samansuuntaisesti ajattelevien henkilöiden mielipiteitä ja saada uusia asiankannattajia.

Virheellistä informaatiota vahingossa

Misinformaatio eroaa disinformaatiosta siinä, että sitä ei levitetä tietoisesti muiden ihmisten harhaanjohtamiseksi. Sen sijaan tiedon välittäjä luulee, että informaatio jota hän levittää, pitää paikkansa. Tavoite on hyvä, mutta informaatio on osin tai kokonaan virheellistä tai vaillaista.

Kolmas informaatioon liittyvä ja sen sisältöä kuvaava käsite on disnormatiivinen informaatio.

LUE LISÄÄ

Haasio, A. 2017. Verkkorikokset. Helsinki: Avain.

Haasio, A. 2015. Disnormatiivinen ja normatiivinen informaatio. Informaatiotutkimus 34(4). <https://journal.fi/inf/article/download/53512/16669>

Haasio, A., Ojaranta, A. & Mattila, M. 2018. Valheen jäljillä. Helsinki: Avain.

Karlova, N.A. & Fisher, K.E. (2013). A social diffusion model of misinformation and disinformation for understanding human information behaviour. Information Research, 18(1) paper 573. <http://InformationR.net/ir/18-1/paper573.html>

Disinformaatio eli paikkaansa pitämätön, tietoisesti harhaanjohtava informaatio on ilmiönä vanha.

Jokainen meistä syyllistyy toisinaan misinformaation levittämiseen. Voimme esimerkiksi kertoa vanhentunutta tietoa luullen sen edelleen pitävän paikkansa. Tarkoitus on hyvä, mutta valitettavasti kertomamme ei kuitenkaan ole totta.

Tietokin voi olla vaarallista

Kolmas informaatioon liittyvä ja sen sisältöä kuvaava käsite on disnormatiivinen informaatio. Sillä tarkoitetaan arvojen, normien ja vallitsevien asenteiden vastaista informaatiota, joka voi eräissä tapauksissa olla laitonta tai mahdollistaa rikollisen toiminnan. Sen vastakohta on normatiivinen informaatio, joka on yleisesti hyväksytyjen arvojen, asenteiden ja normien mukaista.

Disnormatiivinen informaatio leviää usein Tor-verkossa, jossa käyttäjät voivat toimia anonyymisti. Anonymiteetti onkin usein disnormatiivisen informaation jakamisen edellytys. Hyvä esimerkki tästä on huumekauppaan liittyvä informaatio sekä muiden laittomien tuotteiden ja palvelujen ostoon ja myyntiin liittyvät asiat. Myös ääriliikkeet ja rikolliset kommunikoivat Tor-verkossa ja välittävät disnormatiivista informaatiota.

Kaikki disnormatiivinen informaatio ei suinkaan leviä pimeään verkon uumenissa, vaan sitä esiintyy runsaasti myös avoimessa verkossa. Huumeiden käyttöä ihannoivat sivut ja huumekokemuksista kertovat blogit sekä anoreksiaan kannustavat Pro Ana -sivustot ovat tästä hyviä esimerkkejä. Ne muokkaavat asenteita ja voivat vahvistaa negatiivista käyttäytymistä, joka saattaa olla jopa hengenvaarallista. Oma lukunsa on vihapuhe, joka leviää kulovalkean tavoin verkon eri palveluissa. Se altistaa meitä suvaitsemattomudelle, rasismille ja ruokkii ennakkoluuloja vähemmistöjä kohtaan. ■

Kuva: Ari Haasio

Kirjoittaja FT Ari Haasio työskentelee kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettajana Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Hän on tehnyt yli 50 tietokirjaa ja tutkii parhaillaan Tor-verkon huumekauppaa ja sosiaalisesti vetäytyneiden hikikomoreiden informaatiokäytäntöjä. Haasion seuraava yhdessä dosentti Markku Mattilan kanssa kirjoittama *Suvaitsematon Suomi – suvaitsemattomuuden historia* ilmestyy syksyllä 2021.